

NAGYTEREMIA (MÁRIAFÖLDE)-STOCK KRISTÓF FÖLDJE

(Weinflur 36/1)

(ma Teremia Mare, Ro)

Gáll Erwin

Román Akadémia, Bukaresti Vasile Pârvan Régészeti Intézet/Academia Română, Institutul de Arheologie "Vasile Pârvan"

Nagyteremiától délkeletre az akkor Stock Kristóf birtokában levő, Weinflurnak nevezett szőlősben 1875-ben talajforgatáskor honfoglalás kori sírleletekre bukkantak. A lelőhely az Alföld lapos területéből jellegzetesen kiemelkedő kis dombháton húzódott. A község 19–20. századi katasztere alapján – amely a polgármesteri hivatal levéltárában megtalálható – Stock Kristóf birtoka a Weinflur nevű szőlősben csupán egyetlen parcella volt, mégpedig a 36/1-es számú földdarab. Hunyár János helyi tanító leírása alapján egyértelműen egy kisebb dombról van szó, átmérője 10–12 m lehet, elképzelhető tehát, hogy valójában csak néhány temetkezéssel számolhatunk, ami más alföldi temetők méretei alapján egyáltalán nem számítana meglepetésnek. A mai megyei úttól északkeletre elhelyezkedő számos homokdűne közül valószínűleg arról van szó, amely a település végén levő tanyától keletre helyezkedik el.¹

A leleteket Hunyár János két évvel később juttatta el a Nemzeti Múzeumba egy levél kíséretében, melyből kiderült, hogy ugyanott már 1839-ben is találtak két sírt, de annak mellékleteit nem őrizték meg. A sírban nő nyugodott, gazdagon díszített ruházatban, különleges ékszerekkel, nyereggel és minden bizonnyal lószerszámmal (lószerszamos temetkezés), amit vagy nem vettek észre, vagy pedig elkallódott. Erre utalhat az is, hogy az ételmellékletet tartalmazó edényt a munkások összetörték. A két áttört, nagyon hosszú nittszegekkel ellátott kerek tárgyat hasonlóan a nyereg díszeként határozhatjuk meg. Megemlítjük továbbá, hogy a Nemzeti Múzeumban fellelhető farészletek a nyereg konzerválódott részei lehettek.

A nagyon gazdag mellékletű temetkezésben 15 különféle típusú és kategóriájú tárgy 145 példánya került elő.²

Információink szerint az 1877-ben Magyar Nemzeti Múzeumba került fülbevalók karikái már akkor sem voltak meg, ezeknek csak az ezüst csüngői maradt meg. Aranyozott ezüsből készültek a nagyon rossz állapotban megmaradt préselt hajfonatkorongok is. Négyzetes, áttört ruhaveretből 10 példány került elő, a négyzetes, kisebb méretű ing- vagy ruhaveretből 13 példány ismert. A tárgyakon a központi kerek magból

¹ HAMPEL 1900, 667–671; NAGY 1893, 224.

² Honfoglaló magyarság 1996, 342–344.

a négy sarok felé elágazó szíromlevelek láthatók, a csúcsokban viszont egy-egy rövid aklaszeg található vörösréz alátétlemezekkel.

A 97 db kéregöntéses kerek veret három méretben került elő (5 db nagyobb méretű; 88 példány közepes méretű; 4 kisebb méretű példány). A ruházaton betöltött szerepükről gyakorlatilag semmit nem tudunk. Méreteik és a négyzetes veretek alapján inkább párt- és ingvereteknek gondolhatjuk őket, azonban erre nincs semmilyen bizonyítékunk.

A ruházat maradandó anyagból készített elemei közül jelentős mennyiségben találtak a fenti három típusba sorolható gombokat. A díszített és díszítetlen lemezgombok mellett 16 db üreges gomb is előkerült, amelyek nyolc párt (is) alkothatnak. Ehhez hozzászámítva a másik három példányt, összesen 11 gombbal számolhatunk a nagyteremiai leletegyüttesben. A nagyteremiai sírból ismert egy csepp alakú kék gyöngyszem is, illetve két lemez, amely valószínűleg egy lemezből kivágott egyszerű pántkarperec részei lehetnek.

Következésképpen a hajfonatkorong, valamint az ing- és ruhaveretek alapján a lelőhelyet biztosan a 10. század második harmadára keltezhetjük. A nagyteremiai gazdag mellékletű temetkezés (amely egy temető egyetlen megmaradt sírja) páratlan az Erdélyi-medencében, a Bánságban és Partiumban, hasonló temetkezés legközelebb Szeged-Bojárhalomról ismert. A leletben 96,8 gramm ezüst, 95,3 gramm aranyozott ezüst és 8,7 gramm bronz található. Csak összehasonlításképpen a kolozsvári Zápolya utca 11 sírjából összesen 118 gramm, a siklói 12 síros temetőből pedig 151,46 gramm ezüst került elő.

A nagyteremiai sírt a magyar honfoglalás korának egyik leggazdagabb temetkezései közé sorolhatjuk. A hasonlóan gazdag Szeged-bojárhalmi temető alapján véleményünk szerint a nagyteremiai sír is ugyanahhoz a körhöz sorolható. Azonban bármennyire gazdag is volt a nagyteremiai nő ruházata, a sírból nem került elő díszített rozettás lószerszámveret.

A közeli nagykomlói, nagyőszai, vízézsdi ugyancsak kisebb méretű temetők egyértelműen arra utalnak, hogy a mikrorégióban sűrű település- vagy inkább tanyahálózat valószínűsíthető. Összehasonlítva a nagyteremiai leletek gazdagságát a közeli lelőhelyek sírjainak mellékleteivel, egyértelmű az elhunyt egyénnek és családjának kiemelkedő státusza.³

FÜLBEVALÓK CSÜNGŐI (2 db)

Az első ezüst csüngőn a felfüggesztést másodlagosan pántolással oldották meg, a második csúcsán pedig lyukat fűrtak. Az előlapon kettős gyöngydrótos keretelés fut körbe, mindkét példány esetében nagyon megkopott a külső drót, ebből egyértelműen arra lehet következtetni, hogy a tárgyak hosszú ideig voltak használatban. Éppen emiatt látható, hogy a gyöngydrót belseje nem vörösréz, hanem ezüst; míg a külső

³ GÁLL 2013, I. 376–386, II. 198–202. tábla.

felület inkább aranyozott. A két gyöngydrótsor között vízszintesen vékony, nagyon kopott bronzsövecskéket forrasztottak fel, mindkét csüngőn 18 db-ot számolhattunk meg. A gyöngydrót által határolt kereten belül hat rekesz helyezkedik el: előbb a felső csúcsonál egy lefelé képzett csepp alakú rekesz, közvetlenül alatta balra és jobbra egy-egy kisebb, kör alakú rekesz. Ez a két rekesz, valamint a háromszögűre kiszélesedő gyöngydrót két sarkának keretétől felfelé kiképzett, 45°-ban álló két csepp alakú rekesz, valamint egy kis kör alakú rekesz majdnem pontosan a tárgy közepén egy nagy, ovális rekeszt fognak közre. Az egykor élt mester nemcsak a tárgy alakját, hanem a rajta képzett kör, illetve csepp alakú rekeszeket is háromszög felállásban alkotta meg (a csepp alakú rekeszek a csúcs felé képeznek derékszögű háromszöget, a körkörös rekeszek pedig fordított irányban). A rekeszekből a kövek zömmel kihullottak, csupán a második csüngő alsó részének közepén és a jobb oldalon maradt meg a kőberakás. A közepén lévő kő színe barna, a tőle jobbra levő kőnek viszont zöld. A nagy ovális rekesz két oldalán nagyobb S alakú, az alsó, csepp formájú és körkörös rekeszek között pedig kis S alakú gyöngydrót díszítés figyelhető meg. Az első csüngő felső rekesze és a két körkörös csüngő között egy végén pödrott U alakú gyöngydrót díszíti a tárgyat. A rekeszek és a gyöngydrótok felülete aranyozott, ennek nyoma valamennyire látható az előlapon is, de sokkal jobban megfigyelhető a hátlapon. A hátlap ugyancsak gyöngydrót keretelésű, amelyen belül kereszt alakban szintén négy részből álló gyöngydrót díszítés figyelhető meg. A sarkokon és alul közepén is visszahajtott és ék alakban elkalapált gyöngydrót látható. Mg.: 3,6 és 3,8 cm; lg. sz.: 3,0 cm; a csüngő közepén sz.: 2,4 cm; s.: 6,5 és 6,6 gramm. Ltsz.: M. N. M. 76/1877.4.1–2.

EZÜST, DÍSZÍTETT GOMB (1 db)

Filigránnal díszített, nagyméretű aranyozott ezüst lemezgomb, két részre esett. A gomb tetején horpadás észlelhető, a horpadás peremétől kereszt alakban négy irányban, lefelé induló, kalászmintát mintázó filigrán díszítések, a gomb két felén forrasztott dróttal körülhatárolva. A horpadás peremét egy nagyon finoman sodrott filigráindrót határolja. A filigrán díszítés sajnálatosan csak egy rövid szakaszon maradt fenn teljesen. A függőleges kalászmintákat három irányban szőlőfürtöket mintázó kis granulációs díszítések határolják, amelyeknek közepén újabb sodrott filigrán észlelhető. Ez a díszítmény a tárgy felületét eredetileg ugyancsak négy helyen díszítette, amelyből csak három helyen maradt meg. A tárgy egyik felének közepén egy kis lyuk látható, amelynek feltehetően funkcionális szerepe volt. Rendkívüli kopottsága egyértelműen arra hívja fel a figyelmet, hogy nagyon hosszú ideig lehetett használatban. Mg.: 1,0 cm; á.: 2,0 cm; s.: 1,8 gramm. Ltsz.: M. N. M. 76/1877.8.1.

ARANYOZOTT EZÜST NÉGYZETES VERETEK (10 db)

Öntöttek, közepük lapos gyűrűvel körülvelt domború mag, amelyből a sarkok irányába szírom alakú díszek ágaznak el, ezek közt pedig kerek áttörések. A végei felvarrás céljából áttörve. Á.: 4,2 cm; v.: 0,15 cm; s.: 3,3–4,6 gramm. Ltsz.: M. N. M. 76/1877.2.1–10.

ARANYOZOTT EZÜST NÉGYZETES VERETEK (13 db)

13 db kéregöntéses technológiával előállított vaskosabb négyzetes aranyozott ezüst pártaveret. A hátoldalukon négy nittszeg. Az előlapját a központi kerek domború magból négy sarok felé elágazó szíromlevelek díszítik.

Irodalom:

GÁLL 2013

Gáll Erwin: Az Erdélyi-medence, a Partium és a Bánság 10–11. századi temetői. – 10th and 11th century burial sites, stray finds and treasures in the Transylvanian Basin, the Partium and the Banat. Magyarország Honfoglalás kori és kora Árpád-kori sírleletei 6. Szeged 2013, I–II. kötet.

HAMPEL 1900

Hampel József: A honfoglalási kor hazai emlékei. In: A magyar honfoglalás kútfői. Szerk.: Pauler Gy.–Szilágyi S. Budapest 1900 [reprint 1995], 507–826.

Honfoglaló magyarság 1996

A honfoglaló magyarság. Kiállítási katalógus. Révész László–Wolf Mária–M. Nepper Ibolya (szerk./ed.) közreműködésével Fodor István. Budapest 1996.

NAGY 1893

Nagy G.: A magyarhoni lovas sírok. Archaeologiai Értesítő 13 (1893), 223–234.